PERSPEKTIVER I DEN TYSKE ØSTPOLITIK

GUSTAV BARFOD

I. HISTORISKE PERSPEKTIVER

Den 7. december 1969 meddelte den sovjetiske Bonn-ambassadør Tsarapkin den vesttyske statssekretær Duckwitz, at Sovjetunionen accepterede Willy Brandts ønske om forhandlinger om ikke-voldsanvendelse mellem Rusland og Vesttyskland. For første gang i Forbundsrepublikkens historie havde en vesttysk kansler helt på eget initiativ og på egen hånd opnået direkte kontakt med Kreml. Det var i princippet noget langt mere vidtgående end det Adenauer opnåede, da han i 1955 blev inviteret til Moskva, men det var også noget, der fik enkelte mere følsomme eller nuancerede observatører i de vestlige hovedstæder til midt i den almindelige begejstring at kaste et ængsteligt sideblik tilbage på forskellige tildragelser i fortiden og navnlig til en ganske bestemt situation med dertilhørende traumer, der i det 19. århundrede gik under navnet Tauroggen og i det 20. århundrede under navnet Rapallo.

Fra Tauroggen til Brest-Litovsk

I efteråret 1812 rykkede Napoleons storarmé tilbage over de nok så berømte russiske snemarker. Hans hær havde bestået af 533.000 mand, hvoraf ca. totrediedelen var franske, 80.000 var rhintyskere, 30.000 østrigere, 30.000 polakker, 20.000 italienere og 20.000 prøjsere. I Tauroggen, en lille by i Litauen, opnåede den prøjsiske general Yorck von Wartenburg på egen hånd kontakt med den russiske general, der forfulgte prøjserne og underskrev med ham en slags ikke-angrebsaftale, der skulle gælde indtil den prøjsiske konge havde fået lejlighed til at tage højde for den nye situation.

Denne »inspirerede konduite« glemte tyskerne aldrig. De opfatter den som begyndelsen til den tyske befrielseskrig mod det napoleonske Frankrig, og Tauroggen blev nøgleordet i en myte om, at det går Tyskland godt, når det samarbejder med Rusland, og at det går skidt, når dette samarbejde svigter. Utallige hændelser i det nittende århundrede får utallige tyskere til at opfatte Tauroggens-velsignelsen som mere end en myte.

For franskmændene derimod symboliserede Tauroggen det store »tyske forræderi«, den altid lurende fare for at Tyskland med russisk rygdækning skal gøre front mod Frankrig. Det var en situation, der gang på gang blev aktuel i hele det århundrede, der fulgte efter det improviserede forlig i den lille by i Litauen, man behøver blot at tænke på Bismarck, der skabte det wilhelminske kejserrige på trods af Frankrig ved stadig at holde sig på god eller i det mindste på tålelig fod med russerne.

Selv da Bismarcks mindre heldige efterfølgere satte forståelsen med Rusland over styr, og da Tyskland endelig i 1914 kom i krig med Rusland levede frygten for en pludselig tysk-russisk forståelse videre. Her tænker jeg ikke så meget på den mere specielle situation, der opstod i forbindelse med Lenins magtovertagelse i Rusland i november 1917 og den derefter følgende separatfred i Brest-Litovsk mellem Tyskland og Rusland. Jeg tænker mere på de mindst fire tyske forsøg på at opnå forhandlingskontakt med Zarregeringen mellem sommeren 1915 og marts 1917. Men jeg tænker først og fremmest på de samtaler der i juli 1916 fandt sted i Stockholm mellem den tyske bankier Warburg og den russiske industrimand Protopopov, der var vicepræsident for den russiske duma. Ganske vist førte disse samtaler ikke til noget, fordi Zaren tøvede med at drage sine konklusioner, men det betydningsfulde i denne forbindelse er, at Protopopov to måneder senere blev udnævnt til russisk indenrigsminister. Også i de vestlige hovedstæder var man klar over, at Zarens indenrigsminister var en mand, der kort forinden havde været i kontakt med den tyske fjende.

Når Versailles-freden ikke blev endnu en grad hårdere for Tyskland, skyldtes det blandt andet den vestlige frygt for gennem en alt for hård fred at skabe en revolutionær tilstand i Tyskland, en tilstand, der atter ville være egnet til at skabe revolutionære bånd mellem Tyskland og Rusland. Efterhånden som forhandlingerne i Versailles skred frem og efterhånden som de »revolutionære« tilstande på kontinentet skræmte den offentlige mening også i England, udtrykte Lloyd George stadig mere bekymring for »den fremtidige tysk-slavisk-asiatiske alliance«.

Fra Rapallo til Ribbentrop

I 1922 ønskede de vesteuropæiske magter at anerkende den nye Sovjetunion for at genoprette de naturlige økonomiske forbindelser mellem øst og vest. En konference herom fandt sted i Genua, men man kunne ikke blive enige. Til gengæld for deres anerkendelse af Sovjetunionen forlangte vestmagterne, at kommunisterne skulle vedgå den enorme gæld, Rusland før krigen i industrialiseringsøjemed havde stiftet i Vesteuropa. Franske, engelske og tyske småsparere havde i stor udstrækning købt russiske statsobligationer. De ansås dengang for at være meget fine papirer. I Genua ville

Sovjetunionen i og for sig gerne anerkende denne gæld, men til gengæld ville man have erstatning for den skade vestmagterne havde forvoldt med deres direkte eller indirekte håndsrækning til de hvide hære, der et par år før havde søgt at nedkæmpe Leninstyret. Det skulle alt i alt komme til at give et overskud på 12 milliarder guldrubler til russerne, mente de selv. Man forstår, at det allerede af den grund lå tungt med forhandlingerne. Da var det, at den berømte sovjetiske udenrigsminister Tjitjerin henvendte sig til sin tyske kollega von Rathenau og spurgte om, det ikke var på tide, at russerne og tyskerne forsøgte sig alene. Næste dag mødets de to herrer ganske uformelt 1 km fra Genua i den lille rivieraby Rapallo, hvor de hurtigt blev enige om at anerkende hinanden og give gensidigt afkald på alle de erstatningskrav, som henholdsvis den tyske krigsførelse og de sovjetiske nationaliseringer havde efterladt. Det var den 16. april 1922. Nyheden virkede næsten som et chok i Vesten. Vestmagterne havde taget et slagent og diplomatisk isoleret Tyskland med til Genuakonferencen, for at man i fællesskab kunne forhandle med et ligeså slagent og endnu mere isoleret Sovjetrusland. Men i Rapallo var Rusland sammen med Tyskland brudt ud af efterkrigstidens isolation. Vesten var forfærdet ved tanken om et snævert økonomisk samarbejde mellem en råstofrig russisk kæmpekrop og et industrielt højtudviklet tysk hoved. Russerne havde brudt den vestlige handelsblokade og kunne nu få det eftertragtede industriudstyr fra Tyskland eller fra USA gennem Tyskland. I denne situation varede det ikke længe, før vestmagterne havde anerkendt Sovjetunionen uden at få noget rigtigt til gengæld.

Sovjetregeringen vendte gang på gang tilbage til Rapallo-politikken af frygt for hvad den gang på gang betegnede som den »vestlige enhedsfront« mod Sovjetunionen. Forestillingen om en sådan enhedsfront syntes hurtigt at blive en slags traume for Sovjetregeringen, ikke mindst da den følte sig svag også indadtil under de interne magtkampe i årene fra 1924–28, altså i årene mellem Lenins død og den endelige etablering af Stalins diktatur.

For russerne var Folkeforbundet, der havde til huse i Genève, og hvis magtkerne var de europæiske stater, et instrument for denne »enhedsfront« mod Sovjetunionen. Folkeforbundet ville jo koordinere de europæiske lande i et kollektivt sikkerhedsystem, mens Sovjetregeringen måtte være interesseret i at »neutralisere« dem i forhold til hinanden for selv at beholde initiativet som den potentielt stærkeste stat.

I den Locarnotraktat, der i Vesteuropa betragtedes som en afspændingens lovende apoteose med sine frivillige, gensidige garantier for Versaillesfredens grænser i Vesteuropa, så Sovjetregeringen en ny antirussisk koalition, ikke så meget fordi Locarnotraktaten manglede en garanti for de nye østeuropæiske grænser, som fordi den længe i forvejen erklærede, at hensigten med traktaten var at skabe en tilnærmelsens og samarbejdets ånd i Vest-

europa i almindelighed og i forholdet mellem Frankrig og Tyskland i særdeleshed. Locarnotraktaten blev undertegnet i oktober 1925, men allerede i marts samme år finder vi sovjet-diplomatiet på tæerne i den anledning, og mens tyskerne skriver under med vestmagterne i Locarno, er de tysk-russiske forhandlinger allerede ved at tage form. Der var da tale om at slutte en ny »venskabstraktat« mellem Tyskland og Sovjetunionen. De dokumenter man kender om sagen tyder på, at tyskerne først søgte at slippe uden om en egentlig traktat, men at det var russerne, der insisterede. Det endte i alt fald med Berlinertraktaten af 24. april 1926. I dens artikel 2 hed det: »Hvis en af de to kontraherende parter er genstand for et angreb fra en tredie magt, forpligter den anden kontraherende part sig til at forholde sig neutral.« Tyskland lovede altså at forblive neutral, hvis Frankrig eller England skulle angribe Rusland. I artikel 3 hed det: »Hver af de to kontraherende parter forpligter sig til ikke at slutte sig til en koalition, der har til formål at underkaste den anden kontraherende part en økonomisk eller finansiel boycot«.

Efter sovjetisk opfattelse skulle denne traktat, som russerne så ihærdigt ønskede, begrænse de vestlige samarbejdsforpligtelser, tyskerne påtog sig ikke blot i henhold til Locarnotraktaten, men også ved deres eventuelle indtræden i Folkeforbundet. En indirekte antydning af den russiske bekymring finder vi også i et tysk dokument. Da tyskerne i september 1926 faktisk trådte ind i Folkeforbundet, sendte den tyske regering skyndsomst en note til den russiske, hvori tyskerne med iver præciserede, at de ikke havde pligt til at deltage i sanktioner, der eventuelt kunne blive vedtaget mod Rusland i henhold til Folkeforbundets artikel 16.

Det ser i øvrigt ud til, at russerne var utilfredse med det, de havde opnået. Den russiske regering synes hurtigt at have fået den opfattelse, at Stresemann brugte Berlinertraktaten som et afpresningsmiddel. Tyskland havde i disse år brug for kapitaler, som det kun kunne få vestpå og særlig fra USA. Under disse omstændigheder ville Stresemann ikke kompromittere sig for meget med russerne. På den anden side ved vi, at han anså det for hensigtsmæssigt at have et bånd til Rusland, et bånd, der kunne strammes, når det gjaldt om at gøre indtryk på vestmagterne.

Det første sovjetrusserne gjorde, da Hitler kom til magten i 1933, var at søge forståelse med ham. Fremtrædende sovjetiske diplomater i Berlin erklærede rent ud, at man måtte skelne mellem kominterns ideologi og Sovjetunionens realpolitik. Det var dog ikke så helt let, når det gjaldt den aggressive Hitler, men i de følgende år var det på den anden side netop Hitlers aggressive holdning, der sprængte resterne af det vestlige samarbejde, der i Kreml blev opfattet som den vestlige enhedsfront. I 1933 marcherede Hitler ud af Folkeforbundet. I 1934 rykkede Stalin ind. I 1936 ratificerede franskmændene en alliancetraktat med Stalin. Den var vendt

mod Tyskland, der benyttede lejligheden som påskud til at opsige Locarnotraktaten i utide og til at besætte den i henhold til traktaten afmilitariserede Rhinzone. Senere på året 1936 udbrød den spanske borgerkrig, hvor tyskerne og italienerne gav helhjertet støtte til Franco-opstanden, mens Sovjetunionen og de vestlige demokratier gav mere eller mindre helhjertet støtte til den republikanske spanske regering. Det kunne se ud, som om den »vestlige enhedsfront« mod Sovjet var gået helt til grunde også i det følsomme Kremlperspektiv. Det mente russerne imidlertid ikke, og de så deres frygt bekræftet ved München-aftalerne i 1938 om en deling af Tjekkoslovakiet. Sovjetunionen var blevet holdt på afstand af denne ordning, blandt andet fordi de vesteuropæiske regeringer ikke, når det kom til stykket, ville acceptere en sovjetisk fremmarch til Moldau gennem det daværende Polen eller Rumænien. I denne forbindelse må man erindre sig de berygtede politiske processer, der dengang fandt sted i Moskva.

I sommeren 1939 drog Stalin da sine egne konsekvenser af Münchenkonferencen. Da Adolf Hitler allerede havde svigtet sine løfter fra det foregående år ved at bemægtige sig hele Tjekkoslovakiet, forhandlede den engelske, den franske og den russiske generalstab om et samarbejde i tilfælde af et tysk angreb mod Polen. Forhandlingerne foregik i Moskva, hvor der samtidig i al hemmelighed fandt andre forhandlinger sted. Om aftenen den 21. august kom der fra nyhedsbureauerne i Berlin og Moskva meddelelse om, at Hitler og Stalin var ved at slutte ikke-angrebspagt. »Nu har jeg verden i min lomme«, sagde Hitler spontant til sine medarbejdere. »Vi har altid bestræbt os for at forbedre vort forhold til Tyskland«, sagde Molotof, og han talte sandt. Duff Cooper skrev senere, at »den eneste måde at undgå krigen på var at overbevise Tyskland om, at det ville tabe. Det blev umuligt nu, da Tyskland kunne regne med russisk neutralitet«. Det blev et langt større chok for Vesten end det, der var kommet 17 år tidligere fra Rapallo.

Krigen kom, og den russisk-tyske ikke-angrebspagt tillod en hurtig udvidelse af den tyske og den russiske magtsfære, men de store tyske sejre i Vesten i juni 1940, og den blandt andet deraf følgende voksende tyske appetit på Balkan gjorde russerne ængstelige, dog tænkte Stalin, så vidt vides, ikke et øjeblik på at bryde med Tyskland. Den tyske beslutning om at angribe Rusland i juni 1941 blev ikke taget af tyskerne, ikke engang af nazisterne, den blev taget af Hitler alene. Hans mest fremtrædende rådgivere såsom Gøring, Raeder og Weiszäcker frarådede dette angreb, og i den tyske hær såvel som i det tyske udenrigsministerium var der folk, der af let forståelige grunde aldrig tilgav Hitler dette angreb. Nogle af dem spiller stadig en rolle i Vesttyskland eller i Østtyskland.

I øvrigt mærker man selv under den sidste tysk-russiske krig en stadig russisk frygt for et nyt München, for en ny »vestlig enhedsfront«, for at

tyskerne og vestmagterne pludselig skulle slutte fred på Ruslands bekostning. Denne frygt fandt udtryk i de stadige russiske krav om oprettelsen af en anden front i Europa og om en betingelsesløs tysk kapitulation.

Fra Walter Rathenau til Willy Brandt

Men kan det have nogen værdi at trække de historiske perspektiver med op under de tysk-russiske forhandlingsborde ved halvfjerdsernes begyndelse? Det er nyttigt, først og fremmest, fordi det sætter forskellen mellem før og nu i et skarpt relief. Læs f. eks. de vestlige aviser fra sidste halvdel af april 1922, og De vil finde forbavselse, forargelse og forfærdelse over det »tyske forræderi«. Og læs den tilsvarende vestlige presse ved årsskiftet 1969–70. De vil næsten alle steder finde om ikke store forventninger så i alt fald forhåbninger og opmuntringer til Willy Brandt for hans »dristige diplomatiske fremstød.«. De forskellige reaktioner afspejler naturligvis visse grundlæggende udenrigspolitiske forandringer.

1. I 1922 såvel som i 1939 og hundrede år før spillede de europæiske magters indbyrdes styrkeforhold en afgørende rolle. Var Tyskland i en gunstigere militær, politisk eller økonomisk situation end for eksempel England og Frankrig? Et sådant spørgsmål kunne dengang få London og Paris til at skælve og deres børser til at reagere. I 1970 er der vel stadig særlig i traditionalistiske kredse på højre og venstre fløj nogle, der hårdnakket spekulerer videre ad disse baner, men de kan ikke forhindre, at de indbyrdes styrkeforhold efterhånden betyder meget mindre mellem vesteuropæere. De tidligere vesteuropæiske stormagter er i dag lige i deres afhængighed af en eventuel russisk trussel og lige i deres afhængighed af et amerikansk engagement i Europa. Det var ikke selve Atlantpagten, der afgjorde denne sag, det var årsagen til Atlantpagten, det var den kendsgerning, at USA ville føle et hvilket som helst sovjetisk fremstød mod vest som en trussel mod Amerikas egen sikkerhed. Denne situation har i mange år haft et permanent præg, men den ville i det mindste ændres, hvis USA for eksempel under indtryk af en mindre russisk aggressionsrisiko trak sig helt eller delvist tilbage fra Vesteuropa. Atlantpagten eller den situation, der ligger bag den, har ikke én gang for alle ligestillet de vesteuropæiske magter. USA's magt har ikke én gang for alle knyttet Vesttyskland til Vesteuropa.

2. Og derfor er det nok så vigtigt at fastholde den kendsgerning, at de vesteuropæiske lande også selv i mere end 20 år har arbejdet på at samordne deres økonomi og dermed en del af deres politik. I 1922 var de vesteuropæiske lande kun alt for tilbøjelige til at rette deres økonomiske styrke mod hinanden som et led i den magtpolitiske tovtrækning, der lå bag deres sikkerhedspolitik. Tyve års bestræbelser for at frigøre bevægelserne af varer, kapital og arbejdskraft har trods al deres ufuldkommenhed skabt

en økonomisk solidaritet i Vesteuropa. Hvis denne udvikling fortsætter med Fællesmarkedets videre udbygning, indadtil med øget institutionelt samarbejde, udadtil med optagelse af flere medlemmer, vil de vesteuropæiske lande få stadig større fælles økonomisk styrke og stadig mindre individuel økonomisk styrke at rette mod hinanden i nationalegoistisk øjemed, eller rettere de vil ikke have nogen interesse i at svække hinanden økonomisk. Men helt så vidt er det ikke kommet endnu, og med nogen fantasi kunne man vel stadig forestille sig en langsom frigørelse i forhold til det vesteuropæiske samarbejde og en tilnærmelse til de store markeder i øst.

3. Når dette tyske enegangs-perspektiv ikke umiddelbart virker særlig skræmmende skyldes det navnlig den tredie grundlæggende udenrigspolitiske forandring: Rusland og Tyskland er ikke længere jævnbyrdige. De færreste tror, at Willy Brandt med en højst usikker udsigt til tysk genforening kan være interesseret i at forlade et sikkert vestligt samarbejde, som han har stor direkte indflydelse på, og nærme sig et østligt samarbejde, der dirigeres fra Kreml med ensidige beslutningsprocesser. Dette ville, mener mange, i bedste fald isolere Vesttyskland, i værste fald satellisere det. Hertil kommer, at de fleste er helt sikre på, at Brandt ikke vil opnå russiske indrømmelser i selve Tysklands-spørgsmålet. Hvis man i de andre vestlige hovedstæder regnede med, at den 7. december 1969 var første skridt på vejen til Tysklands snarlige genforening, så havde begejstringen for Willy Brandts dristige fremstød næppe været så udelt. Den vesttyske kansler har al mulig grund til at interessere sig for en økonomisk åbning mod øst, men allerede af indenrigspolitiske grunde må han være særlig interesseret i at fastholde perspektivet af en tysk genforening i det videre perspektiv af en almindelig øst-vest afspænding. De andre vestlige lande er først og fremmest interesseret i en afspænding, der åbner Østeuropa økonomisk set. De er ikke interesseret i en afspænding, der åbner Østtyskland for Vesttyskland.

For at præcicere forskellen i interesser behøver man blot at forestille sig, at Brandt i løbet af nogen tid nåede frem til noget i retning af en folkeretlig anerkendelse af Østtyskland. Hvem ville egentlig have interesse af det? For østmagterne ville der blive tale om en praktisk lettelse i visse diplomatiske forhold plus naturligvis en prestigesejr, som Ulbricht nok kun kan have glæde af, men en sådan sejr ville næppe være stor nok til at man østfra risikerede en åbning mod Vest, for eksempel en åbning af Berlinmuren. Man har da også med rette rejst spørgsmålet om østmagterne, i særdeleshed Østtyskland, dybest set er interesseret i en sådan anerkendelse. Den ville meget let kunne udvikle sig til en prestigesejr særlig for Vesttyskland. I de fleste vestlige lande ville en vesttysk anerkendelse af Østtyskland finde almindelig bifald, ikke fordi man sympatiserer med Walter Ulbricht, men fordi man sympatiserer med Vesttysklands nuværende størrelse, man synes det er stort nok. En anerkendelse af Østtyskland ville endeligt begrænse det

nye Tysklands geografiske, økonomiske og politiske vægt i Europa. Jeg påstår ikke, at denne traditionsprægede tankegang er udtryk for en højere visdom, jeg konstaterer, at den er udbredt i Vesteuropa både i befolkningerne og blandt politikerne.

Jeg vil dertil påstå, at Brandts interesse i en eventuel anerkendelse på væsentlige områder er den stik modsatte af vestmagternes. Det er rigtigt, at også han vil benytte realiteterne som udgangspunkt, men for Brandt ville en sådan anerkendelse af Østtyskland ikke betyde afslutningen på en tilstand af international spænding, men begyndelsen til en nedbrydning af Ulbrichtmuren. Spørgsmålet er, om det ikke paradoksalt nok er Brandt, der af alle må være mest interesseret i en anerkendelse af Østtyskland, selv om han ikke direkte fik noget til gengæld.

Denne forskel mellem Brandts interesser og de andre vestmagters interesser er væsentlig, men så længe den preller af på Ulbrichtmuren, vil alle kunne kappes om at klappe Willy Brandt på skuldrene. Men det forhindrer ikke, at forskellen eksisterer, og at den måske kunne udnyttes af dygtige russiske udspil. Det var Tjitjerin, der tog initiativet til Rapallo. Det var Stalin og Molotof, der i sommeren 1939 drejede Hitlers forslag om en handelstraktat over på den politiske idé om en ikke-angrebspagt. Ønsket om forståelse med Tyskland har været en af de konstante faktorer i russisk udenrigspolitik. Aleksander den Tredie lod sig først drive i armene på den »afskyelige franske republik«, da kejser Wilhelm havde skuffet ham. »I revolutionernes kæde er Tyskland det vigtigste led«, sagde Lenin. Kunne der alligevel måske på lidt længere sigt være fare for et nyt Rapallo? Spørgsmål kan ses i russisk perspektiv og i tysk perspektiv.

VESTEUROPA SET FRA MOSKVA

I mere end tyve år har Sovjetunionen søgt at løsne de bånd, der var egnede til at knytte de vesteuropæiske lande sammen til en stadig fastere enhed. Moskva kunne ikke være interesseret i, at små svage randstater skabte en modstandsdygtig organisk enhed. Dette lå naturligvis ikke primært i Stalins, Malenkovs, Khrustjofs eller Bresjnevs mere eller mindre aggressive tilbøjeligheder, det lå heller ikke i det sovjetiske system, det lå, og det ligger stadig i det internationale samfunds særlige struktur.

I århundreder kunne vi iagttage en lignende holdning hos englænderne, når der var fare for, at en stærk mand var ved at forene Europa, men netop den begyndende frivillige integration på lige fod i Vesteuropa er så småt begyndt at ændre den klassiske struktur i denne del af verden. England kan ikke i samme grad som før være interesseret i at splitte de vesteuropæiske lande. England søger i dag at harmonisere sine interesser med fastlandsstaternes og accepterer i dette øjemed en vis integration. Hvor langt

den engelske regering og det engelske folk har bevæget sig i denne retning, når det kommer til stykket, det vil nok vise sig i de kommende år, men en ting er givet, England har bevæget sig.

Langt mindre har forholdet mellem Øst- og Vesteuropa bevæget sig. Her er vi endnu langt fra de harmoniseringsbestræbelser, der gør sig gældende i Vesteuropa, her genfinder vi det internationale samfunds anarkiske natur. Allerede derfor må russerne søge at skabe modsætninger i og imellem de vestlige lande, og derfor må visse vestlige lande holde nøje øje med de indre modsætninger i og mellem østlandene.

Gennem årene spillede russerne ud mod NATO-samarbejdet, men de spillede først og fremmest ud mod de vesteuropæiske samlingsbestræbelser, for her drejede det sig ikke om en tidsbestemt alliance, men om en varig organisk samling. Da De Seks i begyndelsen af 1954 arbejdede for ratifikationen af traktaten om det europæiske forsvarsfællesskab, kom russerne med deres forslag om en europæisk sikkerhedsordning for hele det geografiske Europa, altså også for Rusland. Det var Molotofs berømte plan fra foråret 1954. Den virkede som en kærkommen håndsrækning til de franske modstandere af forsvarsfællesskabet. De foretrak en øst-vestlig sikkerhedsordning fremfor en Europahær med tyske troppekontingenter. Vi kan ikke vide, hvor afgørende de russiske udspil var, men vi ved, at forsvarsfællesskabet blev afvist af den franske nationalforsamling den 30. august 1954, mens kommunisterne og de dengang ret antityske gaullister istemte »Marseillaisen« i fælles sejrsglæde. Resultatet var, at vesttyskerne inden for rammerne af NATO og Vestunionen, der også er en ren militæralliance, fik en selvstændig hær, der var langt mindre integreret og langt mindre kontrolleret, end Europahærens tyske soldater ville have været. Det var en afbrænder for mange franske (og også danske) Europahærmodstandere. Det er ikke sikkert, at det var en afbrænder for russerne. Tyskland var ikke blevet endeligt og fast integreret i Europa, kun foreløbigt og løsere integreret i det amerikansk dominerede NATO og den svagt profilerede Vestunion.

Mindre iøjnefaldende sovjetiske udspil af lignende art kunne iagttages omkring virkeliggørelsen af Romtraktaterne i årene 1955–58, men denne gang lykkedes det i alt fald ikke at vælte traktaten. I 1958 kom de Gaulle imidlertid til magten, og rent faktisk gav han russerne en vis håndsrækning på dette område ved at låse Fællesmarkedet og Euratom fast. Ganske vist gav han EEC en flyvende start med sin politiske, økonomiske og finansielle genrejsning af Frankrig, men han stoppede EEC's udvikling på det sted og på den tid, hvor han – de Gaulle – fandt det passende. Fra 1963 lagde han sig tungt i vejen for de europæiske fællesskabers udvidelse udadtil, og fra 1965 lagde han sig også i vejen for deres udbygning indadtil. Men netop fordi fællesskaberne var så dynamiske i sig selv, førte dette til evindelige kriser, det hele kom efterhånden til at minde om en dampmaskine, hvis

udgange man stopper uden at slukke fyret. Meget tyder på, at Sovjetunionen var tilfreds med denne politik og den eksplosionsrisiko, den medførte for EEC, men der var ikke desto mindre en væsentlig forskel på den russiske og den franske målsætning. Russerne ville have Østeuropa fast integreret under russisk ledelse samtidig med, at de ville standse integrationen i Vesteuropa. De Gaule derimod ville modvirke integrationen både i Øst- og Vesteuropa, idet han åbenbart forestillede sig, at dette kunne ske i en slags fransk regie. Det russerne og gaullisterne kunne enes om, var altså et nej til den organiske og den videre geografiske integration i Vesteuropa, men den 28. april 1969 gik de Gaulle af. Ni dage senere, den 7. maj indbød finnerne til en al-europæisk sikkerhedskonference i Helsingfors.

Selv om det finske forslag var mere vest-venligt end de tidligere fremsatte østeuropæiske forslag om en al-europæisk sikkerhedskonference, var de færreste dog i tvivl om, at den finske regering var inspireret af sovjetlederne, og da forslaget dertil kom netop, da der var udsigt til, at den gaullistiske hængelås var ved at falde af Fællesmarkedet, kunne man naturligvis forestille sig en eller anden speciel sammenhæng mellem de Gaulles afgang den 28. april og det finske udspil den 7. maj. Men i øvrigt er det ganske unødvendigt eventuelt at tage fejl med sådanne spekulationer, for den almindelige sammenhæng er klar nok. Hver gang der i efterkrigstiden var udsigt til et afgørende fremstød for den vesteuropæiske integration, antydede russerne ad mere eller mindre diplomatisk vej det meningsløse eller skadelige i at skabe et særligt vesteuropæisk samarbejde, når det ville være muligt at opnå et al-europæisk samarbejde for hele det gode gamle geografiske Europa fra Atlanten til Ural.

Med sådanne argumenter henvendte sovjetdiplomatiet sig til alle de vesteuropæiske lande, men der var nogle nuancer. Russerne spurgte Tysklands tidligere modstandere i Vesteuropa om de virkelig ville gå ind i et vesteuropæisk samarbejde, der helt blev domineret af de vesttyske monopoler osv. Og samtidig spurgte Kreml vesttyskerne, om det ikke ville være mere interessant for dem at orientere sig mod de store markeder i øst, det ville lette en vesttysk tilnærmelse til den anden del af det tidligere tyske rige osv.

Det er helt klart, at det navnlig må være Tyskland, der interesserer Sovjetunionen, og den russiske interesse afspejler blandt andet to grundlæggende kendsgerninger:

1. Sovjetunionen kæmper med meget store økonomiske vanskeligheder på meget væsentlige områder. Ingen kan med sikkerhed påstå, at det altid vil være sådan, men alle informerede, og det gælder ikke mindst de russiske leder, er klare over, at sovjetøkonomien er inde i en alvorlig og, som det synes, ret langvarig tilpasningskrise. Det er galt i selve Sovjetunionen, men det er måske mere utilfredsstillende i den øvrige del af Østblokken, hvor nationale uafhængighedsønsker og valutariske problemer gør den økonomi-

ske samklang særlig vanskelig og fremkalder åbenlyse kriser, der afslører Østeuropas vældige behov for kapitaler, et behov Sovjetunionen har svært ved at tilfredsstille.

2. Vesttyskland er Vesteuropas stærkeste industrimagt og økonomisk set er det hovedhjørnestenen i den vesteuropæiske økonomiske integration. Siden den dag, da USA og det øvrige Vesteuropa gik i gang med at hjælpe den tyske genrejsning, har der været en næsten uafbrudt økonomisk fremgang i hele Vesteuropa. Jo mere den vesttyske økonomi blev integreret i den vesteuropæiske, desto stærkere blev fremgangen. Man kan naturligvis diskutere årsagsforholdet, men ikke resultatet.

Nu ville det hele være så simpelt, hvis russerne med et generøst tilbud kunne koble Vesttyskland fra den lille europæiske integration og nærme det til et intimt samarbejde med Østblokken. Det ville betyde en svækkelse af hele den vestlige økonomi, og samtidig ville det – alt andet lige – betyde vældige økonomiske muligheder for den kapitalhungrende Østblok. Det er Østblokkens økonomiske og dermed politiske svaghed, der i øjeblikket gør en sådan operation utænkelig. Enhver ved, at Østeuropa og navnlig Østtyskland i dag er for svagt til politisk at åbne sig bredt for Vesttyskland, og sovjetlederne ser det bedre end nogen andre.

Hvad kan Kreml da med rimelighed sigte på? Russerne kan sigte på at fastlåse situationen i Øst- såvel som i Vesteuropa for at bevare muligheden for senere individuelle aftaler af mere vidtgående art med Vesttyskland eller andre vesteuropæiske magter. Gennem en almindelig sikkerhedsordning, såvel som gennem aftaler med de vesteuropæiske lande enkeltvis, kunne de søge at standse eller sinke den frivillige integration i Vesteuropa samtidig med, at de på det bestående magtgrundlag søgte at fremme den hidtil ikke altfor overbevisende økonomiske og politiske integration i Østeuropa. De kunne for eksempel søge at opnå en særlig sikkerhedsstatus for Vesttyskland, en sikkerhedsstatus, der direkte eller snarere indirekte ville hæmme en videre vesteuropæisk integration af politiske eller psykologiske grunde.

Østeuropa skal videreintegreres under sovjetisk ledelse om nødvendigt gennem tvang. Vesteuropa skal hindres i at integrere sig selv, selv om integrationen er frivillig. På længere sigt at arbejde for disse formål synes at være hovedsigtet med de sovjetiske planer om en al-europæisk sikkerhedskonference. Vi mangler ikke konkrete eksempler for at sandsynliggøre dette sovjetiske hovedsigte. Den 13. november 1969 skrev Pravda en lang artikel, der anbefalede et teknisk, økonomsik og kommercielt samarbejde mellem kommunistblokken som helhed og de vesteuropæiske lande enkeltvis. Samarbejdet var særlig vigtigt inden for 4 områder, stod der i artiklen. Det gjaldt om i fællesskab at udbygge pipe-lines, om at skabe forbindelser mellem elektricitetsnettene, om at træffe forholdsregler mod vandforurening og

sidst, men ikke mindst om at udbygge samarbejdet om den fredelige udnyttelse af atomenergien. 18 dage senere, den 1. december 1969 – det var den dag fællesmarkedslandene begyndte deres topmøde i Haag – rettede selvsamme Pravda et skarpt angreb mod »politiseringen af Fællesmarkedet« og dets overgang til at blive »den europæiske NATO-kerne«. Tre uger senere – det var dagen før lillejuleaften – lykkedes det De Seks at få udmøntet de generelle beslutninger fra Haager-topmødet i en ministerrådsbeslutning om at sætte en del af De Seks' budget under fælles parlamentarisk kontrol fra 1975. Det lykkedes dem altså ganske konkret at fastholde og udbygge sigtet mod en forbundsstatslig udvikling. Tre dage senere, første juledag 1969 skrev Jouri Joukov i Pravda, at de vesteuropæiske lande har til hensigt at danne »et militært Fællesmarked« for at annektere de østeuropæiske lande og skabe et Europa fra Atlanterhavet til Sortehavet. Og han tilføjede, at det er de hævngerrige, der holder ideen om en tredie magt mellem de to supermagter oppe, og at denne idé skriver sig fra Hitlers germanske Europa. Det var Pravda-citater, men lignende betragtninger kan man i lidt mere afdæmpet form finde i Isvestia. Det er værd at sammenholde disse synspunkter med ønsker, der i den sidste tid er fremsat i østeuropæiske hovedstæder om, at den europæiske sikkerhedskonference må afholdes så hurtigt som muligt, i alt fald før dens målsætning bliver vanskeliggjort af en fuldkommen vesteuropæisk samling.

Også bag den ikke-spredningsaftale, der trådte i kraft i begyndelsen af marts 1970, tør man formode et særligt sovjetisk ønske om at hindre Vesttyskland i endeligt at integrere sig i Vesteuropa. Naturligvis har russerne ligesom amerikanerne og alle vi andre en almindelig interesse i ikke-spredning af atomvåbnene, men dertil synes det for russerne at gælde om at give vesttyskerne en anden atom-status end de andre vesteuropæiske stormagter, det synes at gælde om at få en kontrolaftale, der giver Sovjetunionen så meget hånd i hanke som muligt med Vesttyskland, det synes at gælde om at skabe et økonomisk, politisk og psykologisk klima, der er egnet til at belaste den fransk-tyske forståelse, der har været aksen i Vesteuropas politiske og økonomiske genrejsning. Det sovjetiske ønske om at gennemføre forhandlingen mellem Østtyskland og Vesttyskland må sandsynligvis også ses i dette perspektiv.

Men den i disse år økonomisk og politisk så hårdt klemte Sovjetunion har reelt meget lidt at tilbyde Vesttyskland for at trække det i retning af en særlig sikkerhedsstatus med økonomiske eller psykologiske langtidsperspektiver. Sovjet synes ikke i øjeblikket at kunne undvære en eneste sten i Ulbricht-muren, det synes tværtimod at have brug for flere sten. Hvis vesttyskerne skulle acceptere en integrationshæmmende status i forhold til Vesten, må russerne betale med en vis åbning mod Vest, og det har Sovjetunionen og de østeuropæiske regeringer næppe kraft til at risikere i øje-

blikket. Sovjetunionen har i øjeblikket brug for at nedbryde jerntæppet økonomisk og gøre det dobbelt så stærkt i politisk og social henseende. Denne paradoksale situation efterlader en meget snæver margin for russisk Europapolitik. Det kinesiske pres fra den anden side kan vel tilskynde russerne til at søge sikkerhedsordninger i Vesteuropa allerede for sikkerhedens skyld, men det kan kun i ringe grad forlænge den russiske udenrigspolitiks korte tøjrslag i Europa. Man kan naturligvis ikke se helt bort fra muligheden af mere neurotisk prægede overraskende udspil fra Kreml, der er under et teknisk-økonomisk pres fra USA, et økonomisk-socialt pres fra Vesteuropa, et politisk-revolutionært pres fra Kina og måske et indenrigsk pres fra Rusland selv.

Det er nok mere realistisk at regne med, at russerne vil søge at bøde på deres vanskelige situation gennem dygtige diplomatiske udspil. Foran dem ligger, når alt kommer til alt, stadig en række vesteuropæiske lande, der har en indbyrdes forskellig opfattelse af Europas sikkerhed og politiske og økonomiske samordning. Foran Sovjeteuropa ligger et Vesttyskland, hvis regering har en vis modgang med sin økonomiske og sociale politik, og som derfor kan synes afhængig af en vellykket østpolitik.

ØSTEUROPA SET FRA BONN

I sin bog om det økonomiske system i Sovjetunionen, der lige er udkommet på svensk, skriver Glasgow-professoren Alec Nove: »Produktion, råvaretilførsel, regional specialisering, beregning af forbrugernes behov, planlægning på kort sigt og på langt sigt, tekniske nyheder, arbejdskraft og lønninger, priser og offentlige finanser. Alle disse spørgsmål, der er flettet ind i hinanden og som gensidigt påvirker hinanden, må nødvedigvis behandles af forskellige instanser. Det er en illusion at tro, at alle disse instanser har lettere ved at gå i takt, bare fordi de er en del af det samlede statsapparat«.

Sovjetunionens regeringer har forlængst erkendt denne illusion og de problemer, den har skabt i praksis. Over for nødvendigheden af at løse vanskelighederne har Bresjnev og Kosygin ikke blot interesse i en afspænding med USA på den kostbare rustningsfront, de sovjetiske ledere har først og fremmest brug for omfattende kapitaltilførsel fra Vesteuropa til Sovjetunionen såvel som til folkedemokratierne. De har dertil brug for »know how«, hvor de kan få det. Men hvilken interesse kan den nuværende vesttyske regering have i at tilpasse sig de ønsker, man tør formode hos Sovjetlederne?

For at tage stilling til dette spørgmål må vi tilbage til grundmønstret i de to store vesttyske partiers udenrigspolitik, vi skal helt tilbage til den kristelig demokratiske Konrad Adenauers »Europa über alles« og den socialdemokratiske Kurt Schumachers »Deutschland über alles«. Det skal

dog straks tilføjes, at det i intet af tilfældene drejede sig om pangermanistiske slagord, men om korte udtryk for den kendsgerning, at CDU-manden Adenauer lagde hovedvægten på Europas samling, mens SPD-manden Schumacher mente, at Tysklands samling gik frem for alt. Det samme mente i øvrigt den liberale establishment-fjendske Hoffmann von Fallersleben, da han i 1841 skrev den skønne »Lied der Deutschen« på øen Helgoland.

Adenauer var rhinlænder, det vil sige føderalist. Han var som de vestallierede tilhænger af en løst sammenknyttet forbundsrepublik med udstrakt selvstyre for de enkelte stater også på den økonomiske og den sociale politiks område. De sovjetbesatte, dvs. de mere eller mindre prøjsiske, protestantiske og socialistiske »Länder« kunne en dag sluttes til dette forbund, men det hastede ikke nær så meget, som dette at åbne Vesttyskland mod Vesteuropa for at integrere det fast og uigenkaldeligt.

Nogle af Adenauers kritikere mener, at hans udenrigspolitik led nederlag. De siger, at den gik ud på fast at integrere Vesttyskland i Vesten, i NATO og Europa, for ikke mindst i forståelse med Dulles og Eisenhower at skabe en styrkens position som grundlag for en almindelig befrielse af Østeuropa. En befrielse, der specielt ville genforene Tyskland. De, der nøje har sat sig ind i Adenauers og Dulles udenrigspolitik, ved, at denne opfattelse i det mindste fordrejer kendsgerningerne. Det er rigtigt, at Adenauer allerede af indenrigspolitiske grunde var tvunget til visse stejle attituder i det tyske genforeningsspørgsmål, det er vel rigtigt, at han kan have haft visse illusioner med sig, da han rejste til Moskva i 1955, men det mål, som han regnede for opnåeligt, og som altid stod hans hjerte nærmest, det var ikke genforeningen af det centralistiske, protestantiske Prøjsen med de føderalistiske, katolske Rhinlande, det var derimod sammensvejsningen af det katolske Vesttyskland med det katolske Frankrig, og hans motiver var nok mere af politisk og civilisatorisk end af egentlig religiøs art. Dette kerneeuropæiske samlingsønske udtrykte han i sin sidste regeringstid omtrent således: Jeg vil gerne efterlade en situation, der gør det umuligt for Frankrig atter at alliere sig med Rusland på Tysklands bekostning, og som gør det umuligt for Tyskland atter at alliere sig med Rusland på Frankrigs bekostning. Det er rigtigt, at denne politik mislykkedes for Adenauer, da planen om det »europæiske forsvarfællesskab« faldt til jorden, men den var allerede da lykkedes for ham med Vesttysklands tilslutning til Kul- og Stålunionen, og den lykkedes atter for ham med Euratom og Fællesmarkedet. Franske opinionsundersøgelser, der blev offentliggjort ved årets begyndelse, tyder på, at franskmændene nu regner tyskerne for deres bedste allierede, men samtidig regner de adspurgte franskmænd ejendommeligt nok med, at Tyskland atter kunne blive farligt. Denne franske holdning understreger et spørgsmål, der naturligt melder sig. Var Adenauers vestintegrering endelig? Er

den uigenkaldelig? Her kommer den anden store tyske partitradition ind i billedet.

Socialdemokraten Kurt Schumacher blev født i det protestantiske Østprøjsen. Han blev født i Kulm syd for Danzig. Han meldte sig som frivillig i den første Verdenskrig. Det kostede ham hans ene arm. Efter krigen opbyggede han en karriere i det gamle tyske socialdemokrati. Allerede i 1933 blev han sat i koncentrationslejr af Hitler, og endnu i 1945 sad han i Neuengamme. Det kostede ham hans ene ben. Med en lidenskab, der ikke har undgået nogen samtidshistorikers opmærksomhed, overtog han i 1948 ledelsen af det genopstandne tyske socialdemokrati. Schumacher havde i sine yngre år arbejdet i mellemkrigstidens Berlin. Her var problemet – sådan som en socialistisk jurist måtte se det – at skabe en centraliseret tysk enhedsstat, der i forhold til enkeltstaterne var stærk nok til at føre en fælles økonomisk politik, en fælles moderne konjunkturpolitik, til fordel for den fulde beskæftigelse i hele Tyskland. Schumacher følte sig også knyttet til Prøjsen som det gamle sociale foregangsland, ikke bare i Tyskland, men i Europa. Samtidig foragtede han det, han måtte opfatte som det »sociale bagstræb« i det »katolske Sydtyskland«. Han foragtede Adenauer, allerede fordi den gamle Rhinlænder med glæde gik med på de vestallieredes ønsker om en løs forbundsstat, han hadede Adenauer endnu mere, da denne snart lagde mere vægt på Europas enhed end på Tysklands enhed. Schumacher kaldte sin heldige rival for »de allieredes kansler«. Schumacher kæmpede lidenskabeligt mod Kul- og Stålunionen og de andre lilleeuropæiske fremstød, der varigt ville knytte Vesttyskland til Vesten og dermed vanskeliggøre Tysklands genforening.

Men det var Adenauer og hans politik, der fik vind i sejlene. Socialdemokraterne blev isoleret ikke mindst af Schumachers abrupte holdning til det vestlige samarbejde. Da Schumacher imidlertid ved sin død i 1952 blev afløst af Erich Ollenhauer, var en langsom kursændring i partiet allerede i gang. Socialdemokraterne forblev modstandere af planen om det europæiske forsvarsfællesskab, men efter forsvarsfællesskabets fald, accepterede de med visse forbehold Romtraktaterne om Euratom og Fællesmarkedet. Ved forbundsvalget i 1961 afløstes Ollenhauer af den hidtidige overborgmester i Vest-Berlin Willy Brandt. Det betød ligesom en mere beslutsom vestorientering af det tyske socialdemokrati.

På den anden side var mange af de kristelige demokrater, der efter Adenauers afgang i 1963 fik hovedindflydelse på Tysklands udenrigspolitik, mere indstillet på at åbne mod øst. Folk som Gerhard Schröder, Franz Joseph Strauss og Kurt Kiesinger brugte tilsyneladende mere fantasi på deres østpolitik end på deres vestpolitik. Man nærmede sig altså hinanden fra begge fløje i Forbundsdagen, og det var med til at muliggøre koalitionen Brandt-Kiesinger. Fra september 1969 er det socialdemokraterne,

der regerer alene sammen med »de frie demokrater«, men nylige debatter i Forbundsdagen om Brandts østpolitik viser i forbindelse med Walter Ulbrichts og Willi Stophs erklæringer om samme emne, at den praktiske forskel mellem den vesttyske regerings og oppositions udenrigspolitik preller af på Ulbricht-muren på nøjagtig samme måde som forskellen mellem de vesteuropæiske magters Tysklandspolitik gør det. Men det forhindrer stadig ikke, at alle disse forskelle eksisterer, og at det er Sovjetunionen, der kunne få dem til for alvor at træde frem med det formål at udnytte dem.

Sovjetlederne har altså for så vidt initiativet, men tør de bruge det? Det er det store spørgsmål, der melder sig efter mødet i Erfurt, hvis afgørende tildragelse var den folkelige østtyske demonstration til fordel for Willy Brandt. Vel var der ikke tale om noget jordskred i Erfurt, men lederne i Kreml og Pankov har meget følsomme seismografer. Hvis dette i sidste instans får Sovjetlederne til at følge Ulbrichts defensive og afvisende linie, vil de muligvis få færre vanskeligheder i Sovjetunionen og færre vanskeligheder i Østblokken. Hvis herrerne i Kreml derimod tør løbe den risiko at åbne mod vest, hvis de tør tvinge Ulbricht til virkelige indrømmelser, så vil de have al mulighed for at få de gode gamle modsætninger til at træde klart frem i Vesten. De vil da komme til at se den gamle vestlige mistænksomhed over for Vesttysklands økonomiske og dermed politiske fremstød i Mellem- og Østeuropa, og sidst men ikke mindst vil Kreml i dette tilfælde få mulighed for at føre et spil mellem de to store partitraditioner i Vesttyskland.

Willy Brandt og hans socialdemokrater har jo stadig nogle interesser i en vellykket østpolitik, som de kristelige demokrater ikke havde – i alt fald ikke i samme omfang. Lad os begynde med at se bort fra muligheden af en snarlig tysk genforening, der under demokratiske vilkår antagelig ville gøre socialdemokratiet til Tysklands største parti. Willy Brandt kan ikke drømme om en sådan genforening, og han gør det heller ikke. Nok så vigtigt er det at tænke tilbage på CDU's særlige resultater. Adenauer genoprettede en parlamentarisk tysk republik, integrerede den i Vesteuropa og muliggjorde et økonomisk og dermed socialt »mirakel« i Tyskland og i resten af Vesteuropa.

Hvis Brandt skal virke lige så overbevisende på vesttyskerne som Adenauer gjorde, må han opnå sine egne resultater. Brandt vil give det parlamentariske demokrati et dybere perspektiv. Han vil give det økonomiske mirakel et stærkere socialt fundament, og han vil åbne mod øst. Nu ligger det nok lidt mere tungt på de indenrigspolitiske områder end mange antager. De fleste tyskere føler sig allerede som demokrater, og de føler ingen afgørende afstand mellem det økonomiske og det sociale mirakel. Det, nogle tyskere er utilfredse med i det vesttyske demokrati, er i vidt omfang det samme, som andre vesteuropæere er utilfredse med i andre vestlige demo-

kratier; det er en vis overgemthed i den politiske og økonomiske ledelse, en vis træthed over for »det etablerede«, »die alten Herren«, om man vil, men det er en træthed, der kun føles af et mindretal, og det er en overgemthed, der i alt fald ikke lader sig ændre fra den ene dag til den anden. Hertil kommer, at Brandt-regeringen i sin økonomiske politik er stødt på konkrete vanskeligheder ved behandlingen af den overophedede konjunktur. Vanskelighederne kan være forskyldte eller uforskyldte, i alt fald kan det konstateres, at de er der.

I denne lidt træge indenrigspolitiske situation må Brandt være særlig opsat på resultater i sin østpolitik, men ligesom russerne af indenrigspolitiske og ikke mindst østblok-politiske grunde har et meget snævert råderum for deres vestpolitik, har Brandt af indenrigspolitiske grunde et meget snævert råderum for sin østpolitik. Under disse omstændigheder tør man ikke vente afgørende politiske indrømmelser mellem østeuropæerne og tyskerne. En ikke-voldsaftale mellem tyskerne og forskellige østeuropæiske stater, derunder Sovjet kan ikke regnes for noget politisk afgørende i sig selv. Den ændrer ikke de kræfter, der står opmarcheret på begge sider og de præcise interesser, der står bag dem. Og det er jo det sidste, der er det afgørende. Sovjetunionens ret til at intervenere i Vesttyskland, som et tidligere fjendeland, er ligeså forældet som de tyske grænser af 1937. Den sovjetiske interventionsret udledes af en FN artikel, der er blevet uanvendelig. De gamle tyske grænser er lige så korrekte og ligeså uanvendelige. De lever kun i officielle tyske dokumenter, som ingen tager alvorligt på dette punkt. De helt afgørende indrømmelser ville ligge i et friere menneskeligt samkvem mellem øst og vest, en friere informationsudveksling, men det er der ingen udsigt til.

Man skal nok snarere regne med et afgørende fremstød mod Vesten på det økonomiske samarbejdsområde. Her vil russerne som i Rapallo kunne spille på rivaliteten mellem vestmagterne, de vil gøre det for at opnå de størst mulige kreditter, men de vil frem for alt spille ud til de enkelte vesteuropæiske lande for ikke at komme til at forhandle med en samlet Europaunion.

I dette spil vil Vesttyskland være den vigtigste magt, allerede fordi det har de største kreditter at stille til disposition, og vesttyskerne vil formentlig være tilbøjelige til at imødekomme de russiske ønsker uden at få egentlige politiske indrømmelser til gengæld i form af friere samkvem østover. Måske vil vesttyskerne endog på deres side gøre flere ensidige politiske indrømmelser for at opnå store økonomiske aftaler, dels fordi disse aftaler vil være egnet til at gavne Vesttysklands økonomi og dermed også socialdemokraternes prestige, dels fordi sådanne sejre kunne være egnede til at styrke Vesttyskland i forhold til de andre vestlige magter.

SET FRA VESTEUROPA

Alt dette må pege mod en ganske klar konklusion: De vesteuropæiske lande har en utvivlsom interesse i at gøre Fællesmarkedet så omfattende som muligt og især så fast som muligt for uigenkaldeligt at integrere Vesttyskland. De vesteuropæiske lande har – værdien af deres samfundssystem, deres frihedsrettigheder osv. forudsat – en indlysende interesse i at nå frem til den økonomiske union, der som sådan kunne forhandle med Sovjet om den økonomiske hjælp, vi alle i sidste instans må være interesseret i at yde Østeuropa, derunder Sovjetunionen. Det nuværende velstandssvælg mellem Øst- og Vesteuropa tjener kun til at forbitre de politiske forhold. Det fremmer en slags mindreværdskomplekser på begge sider. Først når den økonomiske niveauforskel mellem Øst og Vest er væsentlig formindsket, vil det være muligt virkelig at påbegynde en politisk åbning af forbindelserne mellem Øst- og Vesteuropa. Dette turde være kernen i det al-europæiske sikkerhedsproblem. Strategiske betragtninger og ikke-voldsaftaler er i virkeligheden det sekundære. Hvis en udligning af den økonomisk-sociale niveauforskel mellem Øst og Vest skulle fremme folkenes selvbestemmelse i Østeuropa, er det svært at se noget forkert i det, heller ikke hvis østtyskerne endelig skulle få lov til at bestemme, hvor de vil høre til, for i et stort og rimeligt integreret Vesteuropa, der vil gøre sig i stand til intenst at arbejde sammen med Østeuropa, ville et genforenet Tyskland ikke være nogen fare, det ville tværtimod være dynamo i ordets bedste forstand. Tyskland kunne blive en øst-vestlig dynamo, der kunne tillade os muligheden af at hale ind på USA i industriel henseende, og trods al min pligtskyldige foragt for det materielle, tror jeg, at det er vigtigt, at vi ikke sakker bagud, og det er særlig vigtigt af psykologiske grunde.

Gustav Barfod